

CJJ04_5

Klára Osolsobě

osolsobe@phil.muni.cz

Utvoř požadované tvary, pozoruj společné rysy a stanov podmínky odlišností

- N_pl: potkan, občan, beran, Angličan, skokan, ostrovan, klokan, měšťan, tyran, křesťan, kaplan, Evropan, varan, Pražan, skřivan
- N_pl: chovatel, strašpytel, neumětel, učitel, obratel, jmenovatel
- G_pl: nepřítel, datel, obyvatel, hotel, kotel, přítel,
- V_sg: otec, komplic, tupec, novic, chlapec, princ, strýc, mudrc, blbec,

Utvoř požadované tvary, pozoruj společné rysy a stanov podmínky odlišností

- N_pl: starosta, rasista, přednosta, basketbalista, vašnosta, fotbalista, terorista, turista
- N_pl: popleta, jezuita, despota, husita, poberta, poeta, filuta
- G_pl: informace, vesnice, finance, tlačnice, práce, veslice, funkce, zvonice, akce, hlavice, dotace, hranice, situace, částice, operace
- G_pl: houně, přítelkyně, vůně, kolegyně, studně, otrokyně, dýně, žákyně, sukně, bohyně, svině,
- G_pl: klíště, hřiště, koště, smetiště, kotě, semeniště, řečiště

Pozorování + závěry

- společné zakončení **nemusí** znamenat společný flektivní typ
- **společný derivační typ** znamená **společný flektivní typ** (výjimka – Ma/Mi)
- **společný derivační typ může** mít za následek stejný výběr flektivních alomorfů / flektivní podtyp
- výběr flektivního alomorfu souvisí s příslušností k derivačnímu typu
- derivační typ určuje flektivní typ

Vztah derivačních a flektivních typů v češtině

derivační afix / často patří do derivační třídy	flektivní typ	variantní_flektivní afix
-an / jména obyvatelská	pán	
-tel / jména činitelská	muž	
-ec / jména nositelů vlastností	muž	
-ist(a) / jména příslušenská	předseda	
-it(a) / jména příslušenská	předseda	
-ic(e) / vlastní jména lokalit	růže	
-yn(ě) / jména přechýlená	růže	
-išt(ě) / jména míst	moře	

Vztah derivačních a flektivních typů v češtině

derivační afix	flektivní typ	variantní_flektivní afix
-an	pán	N_pl (pán-i/ ové × Američ- <u>an</u> -i/- é)
-tel	muž	N_pl (muž-i/- ové × přá- <u>tel</u> - é , obyva- <u>tel</u> - é) G_pl (muž- ů × přá- <u>tel</u> - 0 , obyva- <u>tel</u> - 0)
-ec	muž	V_sg (muž-i × blb- <u>č</u> - e)
-ist(a)	předseda	N_pl (předsed- ové /-i × komun- <u>ist</u> -i/- é)
-it(a)	předseda	N_pl (předsed- ové /-i × hus- <u>it</u> -i/- é)
-ic(e)	růže	G_pl (růž- í × prav- <u>ic</u> - 0)
-yn(ě)	růže	G_pl (růž- í × žák- <u>yn</u> - 0)

Desubstantiva, deadjektiva, deverbativa, substantiva z adverbíí

(<https://www.czechency.org/slovník/SUBSTANTIVUM>)

- Substantiva ze substantiv
- Substantiva z adjektiv
(<https://www.czechency.org/slovník/SUBSTANTIVIZACE%20ADJEKTIV>,
<https://www.czechency.org/slovník/SUBSTANTIVUM%20S%20ADJEKTIVN%C3%8DM%20SKLO%C5%87OV%C3%81N%C3%8DM>,)
- Substantiva ze sloves
(<https://www.czechency.org/slovník/DEVERB%C3%81LN%C3%8D%20SUBSTANTIVUM>,
<https://www.czechency.org/slovník/D%C4%9AJOV%C3%89%20SUBSTANTIVUM>,
<https://www.czechency.org/slovník/VERB%C3%81LN%C3%8D%20SUBSTANTIVUM>,)
- Substantiva z adverbíí
- <https://www.czechency.org/slovník/SUBSTANTIVUM%20Z%20%C4%8C%C3%8DSL%20OVKY>

substantiva ze

	základové slovo	odvozené slovo	základové slovo	odvozené slovo	základové slovo	odvozené slovo
	substantivum	substantivum desubstantivní	adjektivum	substantivum deadjektivní	sloveso	substantivum deverbální
osoba	ryb(a)	ryb-ář	nov(ý)	nov-áček	uč-i-t	uč-i-tel
věc	cukr	cukř-enk(a)	nov(ý)	nov-iny	vrt-a-t	vrt-ák
zvíře	meč	meč-oun	žlut(ý)	žluť-ásek	potáp-ě-t	potáp-k(a), potápník
rostlina	hlav(a)	hlav-áček	chor(ý), bled(ý)	chor-oš, bled-ule	muč-i-t	muč-en-k(a)
místo	ryb(a) písek	ryb-ník, písk-ovišt(ě)			uč-i-t	uč-ebn(a), uč-ilišt(ě)
vlastnost			nový, chorý	nov-ost, chor-ost		
děj					uč-i-t	uč-en(í)

-iště/-ov-iště/-oviště

- parkoviště, pracoviště, stanoviště,
- sportoviště, pískoviště, vřesoviště,
- zimoviště, brankoviště, rýžoviště,
- loviště, vrakoviště, Jíloviště,
- tankoviště, štěrkoviště, nocoviště,

-iště/-ov-iště/-oviště

- park-ov-iště, prac-ov-iště, stan-ov-iště,
- sport-ov-iště, písk-oviště, vřes-oviště,
- zim-ov-iště, brank-oviště, rýž-oviště /rýž-ov-iště,
- lov-iště, vrak-oviště, Jíl-oviště,
- tank-ov-iště, štěrk-oviště, noc-ov-iště,

Slovotvorná čeleď/hnízdo – slova příbuzná

- ryba / rybář, rybník, rybíz, rybárna
- nový /novina, obnova, novela, jmenování
- pole /polnost, zápolí, polovina, polka
- dole /Podolí, údolí, doladit, idol
- bor/ obor, borovice, přeborník
- podporovat/ nápor, porada, opora,

-ryb-

- Slova jedné slovotvorné čeledi/ příbuzná slova obsahují společný kořenový morf. Do slovotvorné čeledi substantiva *ryba* nepatří substantiva, která obsahují řetězec *ryb*, jako třeba **rybíz**. /Slova jako *kvíz*, *špíz*, *peníz*, *hlíza*, *bříza* zahrnují řetězec *íz*, ten ovšem není afix./
- Utvořená desubstantivní substantiva označují významy jako **osoba, zvíře, místo, děj chápaný jako substance**.
- a) **názvy osob** (rybář, velrybář, rybníkář), **názvy zvířat** (rybák), b) **názvy míst** (rybník, rybárna), c) **názvy dějů** (rybaření, rybolov), d) **názvy zdrobnělin/deminutiva** (rybka, rybička, rybníček).
- **Slovotvorný význam** substantiv rybník a rybárna je stejný = **místo spojené s rybami**. **Lexikální význam zužuje slovotvorný význam**, a to tak, že rybník je místo definované jako **umělá vodní nádrž určená k chovu ryb**, kdežto rybárna je **místo, kde se ryby prodávají za účelem konzumace**. Nemůžeme dokázat, že slovotvorná třída názvy míst chovu (viz další jako *holubník*, *teletník*, ...) je nutně spjata s typem *-ník* (viz *konírna*, *ovčárna*).
- *ryba – rybka – rybička*, *ryba – rybář – rybářství*, *ryba – rybník – rybníkář*, *ryba – velryba – velrybář*.

-nov-

- Do slovo­tvorné čeledi adjektiva *nový* nepatří substantiva: *rovnováha, novela, plánování, stanovisko, inovace, stanoviště, ustanovení, stanovení, panovník, pojmenování, lanovka, synovec, jmenování, Litvínov*, pouze obsahují řetězec *nov*.
- a) **názvy osob – nositelů vlastností** (novinář, nováček), **názvy věcí – nositelů vlastností** (noviny), b) **názvy dějů** (obnova, obnovení), c) **názvy zdrobnělin/deminutiva** (novinka).
- **Slovo­tvorný význam** substantiva noviny = nové věci. **Lexikální význam zužuje slovo­tvorný význam**, a to tak, že jde o název zpráv o tom, co se stalo nového zachycených v denním tisku. Podobně slovo­tvorný význam názvu n-tého dílu/zlomku (číslovky dílové – třetina, dvacetina, ...) se jako plurálie tantum lexikalizují na význam n-tých narozenin (padesátiny, ...).
- *nový – novina – novinka, nový – noviny – novinář, nový – obnovit – obnovení/obnova,*

Substantiva tvořená z adjektiv

- názvy vlastností: velikost, malost, dobrota, možnost, mladost, ...
- názvy nositelů vlastností – osob: velikán, stařec, stařík, stařešina, staršina, mladík, mládenec, dlouhán, dobrák - dobračisko,
- názvy nositelů vlastností – zvířat: mládě
- názvy nositelů vlastností – věcí: dobrůtka

ař/ář

- Koncový řetězec ař/ář (např. ve slovech jako *tvář*, *kancelář*, *scénář*, *císař*, ...) nelze zaměnit se sufixem.
- Kromě substantiv tvořených od substantiv (desubstantiva: **novinář**, **brankář**, **lyžař**, **sochař**) vidíme, že se sufix –ař/-ář objevuje i u substantiv tvořených ze slovesného kořene (deverbativa: **lékař**, **čtenář**), přičemž je možné připustit i dvojí motivaci, a to jak slovesem, tak dějovým jménem (**lékař** ← **léčit/lék**, **čtenář** ← **číst/čtení**)

ník

- Koncový řetězec ník nelze zaměnit se sufixem –ník pokud je odvozovacím základem slovo končící na –n/ň (*deník, týdeník, zákoník, Janík, prsteník, zvoník, citroník, Staník, rovník, básník, ...*).
- Pokud je koncový řetězec *ovník*, pak můžeme narazit na nesnáz s určením fundujícího slova. Může jím být např. jak sloveso na –ovat, popř. adjektivum na –ový, tak slovo (substantivum), které řetězec –ov- neobsahuje a k němuž lze odvozené slovo vztáhnout:
  - *pomoc – pomoc-ník, hudba – hudeb-ník,*
  - *kniha – knihovna – knihovn-ík = zaměstnanec knihovny*
  - *práce – pracovat – pracov-ník = ten, kdo pracuje*
  - *boj – bojovat – bojovný – bojov-ník = ten, kdo bojuje*
  - *pluk – plukovní – pluk-ovník = ?ten, kdo vede pluk/? plukovní důstojník*

Názvy osob

- V gramatických popisech vycházejících z M. Dokulila
- jména činitelská: deverbativa
- jména konatelská: desubstantiva

Deverbativa – morfémová analýza

- Jaké jsou rozdíly v slovotvorném, lexikálním významu, v morfémové analýze deverbativních typů *-[aá]ř, -ník, -tel*?
- Slovotvorný význam substantiv *lékař/léčitel, majetník/majitel* ...
- Lexikální význam substantiv *lékař/léčitel, majetník/majitel* ...
- Morfémová analýza substantiv *lékař/léčitel, majetník/majitel* ...
- *(stavař/stavitel, mocnář/mocnitel, zásobář/zásobitel, školitel/školník, pojistitel/pojistník, opatrovatel/opatrovník, následovatel/následovník/následník, rozvratitel/rozvratník)*

Významy

- slovotvorný – obecný – vyvoditelný z významu základového slova a významu, který přísluší slovotvornému typu, *lékař/léčitel* jsou osoby, které *léčí* analogicky *stavař/stavitel* jsou osoby, které *stavějí*.
- lexikální význam – konkretizuje slovotvorný význam, mnohdy je od něj dosti vzdálený, *lékař* je osoba, která *léčí* a je vybavena diplomem (oficiálně uznaná profese), *léčitel* je osoba, která *léčí*, ale uvedené atributy nemá.

Derivace od kořene a derivace od **kmene**

- Derivace od kmene: léč-i-t → léč-i-tel, stav-ě-t → stav-i-tel, mocn-i-t → mocn-i-tel, zásob-i-t → zásob-i-tel
- Derivace od kořene: stav-ě-t → stav-ař, mocn-ý → mocn-ář, zásob-a → zásob-ář, násled-ova-t → násled-ník, škol-a → škol-ník
- U derivací od kořene nemusí být patrný slovní druh základu (kořen není vždy slovnědruhově specifický): léč-i-t/lék → lék-ař, rozvrát-i-t/rozvrac-e-t/rozvrat → rozvrat-ník. Terminologicky: vícero fundačně/motivačních vztahů.
- Množina afixů derivujících od kmene a od kořene je **disjunktní**. **Problematické** jsou z tohoto hlediska deriváty od sloves s **nulovou kmenotvornou příponou základového tvaru, zejména s otevřeným kořenem**.

Derivace od slovesného kmene (kořen+kmenotvorná přípona = slovotvorný základ)

- Názvy osob na *-tel*: *bád-a-t* → *bad-a-tel*, *pěst-i-t* → *pěst-i-tel*, ...
- Názvy osob na *-č*: *poslouch-a-t* → *posluch-a-č*, *říd-i-t* → *říd-i-č*, *sáz-e-t* → *saz-e-č*, ...
- Názvy prostředků na *-tel* i *-č*, *-č-k(a)*: *váz-a-t* → *vaz-a-č*, *vař-i-t* → *vař-i-č*, *vysíl-a-t* → *vysíl-a-č-k(a)*, *ruš-i-t* → *ruš-i-č-k(a)*, ...
- Názvy prostředků na *-dlo*: *umýv-a-t* → *umyv-a-dlo*, *lešt-i-t* → *lešt-i-dlo*, *rozpoušt-ě-t* → *rozpoušt-ě-dlo*, ...
- Verbální substantiva: *vyuč-ova-t* → *vyuč-ová-n(i)*, *vytisk-nou-t* → *vytisk-nu-t(i)/vytišt-0-ěň(i)*, *brzd-i-t* → *brzd-0-ěň(i)/bržd-0-ěň(i)*,

Složitější případy – derivace od nepravidelného slovesa *mít*

- U atematického slovesa je situace složitější. Kořen je buď otevřený: *mí-t*, nebo uzavřený: *maj-í*.
- ANALOGIE neplatí, neboť od sloves s otevřeným kořenem se *-tel* pojí ke kmeni minulému s nulovou kmenotvornou příponou, tedy např. *pí-0-t* → *pí-0-tel*, *přá-0-t* → *pří-0-tel*.
- Etymologická analýza počítá s výjimkou. Sufix *-tel* se pojí ke kořeni, který mají tvary přítomní a je po souhlásce *j* rozšířen vokalickým elementem. Podobně je tomu i ve velmi ojedinělých případech derivací na *-tel* od sloves s uzavřeným kořenem a kmenotvornou příponou *-nou-/-nu-* pro tvary od kmene minulého: *přistih-nou-t* → *přistiž-i-tel* (více srv. OSOLSOBĚ, Klára. Několik poznámek na okraj derivací od sloves s uzavřeným kmenem minulým. In *Karlík a továrna na lingvistiku*. Prof. Petru Karlíkovi k šedesátým narozeninám. 1. vyd. Brno: Host – Masarykova univerzita, 2010. s. 316-330, 15 s. ISBN 978-80-7294-412-5.)

Složitější případy – derivace od nepravidelného slovesa *mít*

- Kořen *maj-* najdeme i v dalších derivátech (*maj-et-ek/-n-ý*).
- Rozšiřující element analogicky najdeme např. u derivátu od slovesa *slou-0-t/slu-je/slov-e*, které má paralelní tvary: *sluji, sluješ, sluje, ...* a *slovu, sloveš, slove, ...*, a to v adjektivu *slov-ut-n-ý*.
- Rozšiřující element má dvě varianty *-et-* a *-ut-*. Zdá se, že jejich distribuci by bylo možné definovat podle okolí, a sice tak, že předchází-li *j*, bude rozšiřující element *-et-*, předchází-li *-v-*, bude rozšiřující element *-ut-*. Můžeme ale také říci, že jde o výjimky.

http://www.slovníkafixu.cz/

slovník afixů užívaných v češtině

Josef Šimandl ed.

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ
AKADEMIE VĚD ČR, v. v. i.

O slovníku

Aparát a literatura

Heslář

Rejstřík podob afixů

Úvod

Slovník afixů zpracovává předpony (prefixy) a přípony (sufixy), představuje však i četné části složených slov, jimž se někdy přiznává blízkost afixům. Je to tedy kompendium popisující všechny důležité odvozovací prvky slov užívaných v současných českých textech – včetně slov přejatých. Netradiční pohled na tvoření slov od afixů dává trochu odlišný obraz než běžný směr od derivátů: do ohníska pozornosti se leckdy dostanou doklady z různých příčin opomíjené. Výhodou je i korpus jako zdroj dat: materiál je dostatečně reprezentativní a poskytuje vesměs spolehlivý základ pro odborné závěry. Pomocí slovníku je možné studovat systém afixů v závislosti na jejich frekvenci či produktivitě. Lze z něho vyjít při řešení otázek synonymie afixů, návaznosti na povahu základu a mnoha dalších jevů.

Vyhledejte ve slovníku afixů

- Hesla k sufixům, které jste našli u odvozených slov pročtěte a sledujte, jak se sufix zapojuje do derivace:
- Od kterého slovního druhu se jím odvozuje?
- Jaké významy vyjadřuje?
- Jak se uplatňuje v jednotlivých významech co do frekvence?

Cvičení

- Vyberte desubstantiva.
- Která slova patří do jedné slovotvorné čeledi?
- Která slova jsou odvozena od názvů míst?
- *postavička, stavitel, stavebník, zastavárník*
- *léčit, líčit, lečo, leč, léčebna, lékárník*
- *jedle, jedlík, jedovatý, jídelna*

Řešení

- Vyberte **desubstantiva**.
- Která slova patří do **jedné slovotvorné čeledi**?
- Která slova jsou odvozena od názvů míst?
- ***postavička, stavitel, stavebník, zastavárník***
- ***léčit, líčit, lečo, leč, léčebna, lékárník***
- ***jedle, jedlík, jedovatý, jídelna***

Cvičení: Vyberte deverbativa

- *řešení, paní, nadšení, rozhraní, radní, shromáždění*
- *stojan, župan, závan, slogan, dvořan, jehlan*
- *koláč, hráč, vysavač, pomeranč, zapalovač, listnáč*
- *dobrůtka, půtka, nicůtka, důtka, jistůtka*

Řešení- deverbativa

- *řeš-en-(í), pan(i), nadš-en-(í), roz-hran-(í), rad-n(i), shromážd-ěn-(í)*
- *stoj-an, žup-an, zá-va-n, slogan, dvoř-an, jehl-an*
- *kol-áč, hrá-č, vy-sav-a-č, pomeranč, za-pal-ova-č, listn-áč*
- *dobr-ūt-k(a), pů-tk-(a), nic-ūt-k(a), dů-tk-(a), jist-ūt-k-(a)*

Cvičení: Následující substantiva rozdělte na **názvy výsledků dějů** a **deminutiva**, případně na ta, která nepatří ani do jedné z uvedených kategorií:

- *pásek, volňásek, maňásek, klásek, výsek, hlásek, tvrdásek, zásek, Otásek*

řešení

- **názvy výsledků dějů:** *výsek, zásek;*
- **deminutiva:** *pásek, klásek, hlásek, Otásek;*
- **ostatní:** *volňásek, maňásek, tvrdásek;*

Cvičení: Vyberte deadjektivní substantiva, která označují názvy vlastností:

- *zločin, zloděj, zloba, zlo, zlost, zlomyslnost, zlovolnost, zloduch*

řešení: adjektivum *zlý* je základovým slovem všech uvedených slov, ne všechna pojmenovávají vlastnost (transponují vlastnost do substance – syntaktická derivace)

- *zloba, zlo, zlost, zlomyslnost, zlovolnost*
- *... benevolence pro zlobu a hloupost ... = benevolence pro **zlé** a hloupé jednání*
- *... hlas se jí zachvěl zlostí ... = měla **zlý** chvějící se hlas*
- *Vyžívá se už jen v drobných zlomyslnostech ... = vyžívá se ve **zlomyslných** věcech*
- *Světlo vždy podceňuje zlovolnost Temnoty ... = Světlo podceňuje, že Temnota je **zlovolná***

Jazykové hádanky

- Termínem hypokoristika se označují emotivně zabarvené podoby proprií (zřídka i apelativ). Velice častým prostředkem tvoření hypokoristik je sufix *-i/-y* (**Leni, Marti, Tery, Luki/Luky**). V některých příručkách se můžete setkat s interpretací, která tvrdí, že jde o tvary vokativu. Jak byste toto tvrzení vyvrátili?
- Termínem **formální deminutivum** se označují případy, kdy substantivum má typicky deminutivní formu, nicméně významově nespadá do kategorie deminutiv (nemá ani příznak signalizující malý rozměr, chybí emotivní zabarvení, chybívá také vztah k fundujícímu nedeminutivnímu substantivu). Najdete příklady?

hypokoristika a -i/-y = nesklonná

budete v jeho Šifrovaném deníku číst , co všechno prováděl	s Lori	na kanapě , budete se dost divit , kde tenhle
A Osvobozenou domácnost snad zrušili . Dnes už spolu Mára	s Rézi	mlčely příliš dlouho . Mlčení většinou poruší Rézi , ale
mi prosím tě říct , co se stalo ? Mluvilas	s Kiki	? " Zastavila jsem se a nenávisťně se na něj
rock . V minulosti stihl vedle sólových projektů i spolupráci	s Joni	Mitchell či " Beatlem " Georgem Harrisonem . V Praze
na výšce 120 cm . Nejlepší výkon předvedl Jan Zwinger	se Sisi	5 a s Tudorem (Stáj Mustang Lučina) obsadil
letošní karlovarský festival , kde ji americký režisér (spolu	s Judi	Denchovou) osobně uvedl . V tomto týdnu snímek vstupuje
" Asi jsem byla nepříjemná , ale všichni chtěli mluvit	se Steffi	Nerius a já tam seděla úplně zbytečně . Slyšela jsem
životů . Osm britských důchodců (herecké legendy v čele	s Judi	Dench) až v Indii zjistí , že se ani
Brodě tématickou soutěž pro děti s názvem ' Měsíc soutěžení	s Pipi	Dlouhou punčochou ' . Zúčastnit se jí může každý ,
v Praze Trutnov / Zástupci Svazku obcí Východní Krkonoše společně	s Anči	, Krakonošem a několika pekáči buchet se vypravili na Staroměstské
teď už z toho mám jenom srandu . Když jdu	s Gábi	(partnerka nerka - pozn. red.) , tak už
kovů z mistrovství světa . Letos ve Vancouveru překvapivě kralovala	s Evi	Sachenbacherovou - Stehleovou sprintu dvojic . Portugalský uragán smetl KLDK
Právě procházel kolem noční diskotéky , kde se tehdy seznámil	s Teri	a její kamarádkou Amy . Diskotéka pořád fungovala . Slíbil
snaží šlapat Justin Timberlake s Jessikou Biel , Simon Cowell	s Teri	Seymourovou a Jessica Simpsonová s fotbalistou Tonym Romem . Ďábelské
vycházky anebo kriket na širokém nádvoří před domem , já	s Natali	proti Soně nebo Soňa a Natali proti mně . Za
prostor střeží značkováním . Stačí tedy upravit interiér , aby	se Sisi	cítila bezpečně . Zároveň Klára poradila majitelům jednoduchý prostředek na
jako druhý . Nebo snad tohle není téma , které	s Ali	přetřásáte během těch dlouhých pátečních odpolední ? " Mávnutím ,
není v pravém Doupě , ale je postaveno nově i	s Kiki	barem na pozemcích ve Vesci , kam se přestěhovalo po
za stěrači varovný letáček . Vzpomínka na Svojsický slunovrat také	s Miki	Ryvolou Pardubice – Festivaly osmdesátých let bývaly osvěžující jak sprcha
„ Jsou to tady , ale vlastně celou zimu ,	s Gabi	veliké souboje , které rozhodují maličkosti . Věděla jsem ,
oblasti kolem jezera Chiem . Nakonec se herec soudil nejen	s Gabi	, ale i s tiskem , který propíral špinavé prádlo
by měla kapela vystoupit v Hříběcím u Horní Cerekve spolu	s Miki	Ryvolou , přijet by měla také Martina Trchová , Jarda
nimi už před léty vžilo . „ Ale my už	s Kiki	zase takové kámošky nejsme , nebavíme se každý den .

Formální deminutiva

- vidlička
- košilka, kalhotky, tílko
- papoušek, krtek, ježek

Jazykové hádanky

- Jména tvořená příponou **-dlo** od slovesného kmene označují často prostředky (nástroje), jejichž pomocí se provádí činnost označená fundujícím slovesem. Najdete substantiva, která a) končí na **-dlo**, ale jejich motivace není jasná a ta b) která končí na **-dlo**, lze je vztáhnout ke slovesu, ale neoznačují prostředek, ale osobu spjatou s dějem pojmenovaným základovým slovesem?
- Od každého slovesa lze v češtině utvořit verbální substantivum s opěrným tvarem, jímž je potenciální tvar *n-ového/t-ového* přičestí (např. *nést* → *nesení*, *krýt* → *krytí*). Existují slovesa, od nichž lze tvořit jak substantivum na *ní*, tak substantivum na *tí*? Jak dokážete, že substantivum je/není utvořeno výše popsaným způsobem od slovesa: ***kvítí* od *kvést*, *úmrtí* od *umřít*, *koření* od *kořit*, *příjmení* od *přijmout*, *rčení* od *řici*, *vypětí* od *vypnout*, *houští* od *hustit*, *smetí* od *smetat*, *spřežení* od *spřáhnout*, *sítí* od *sít*?**

Řešení

- Nejasnou motivaci slov *zřídlo*, *hrdlo*, *madlo*, *zrcadlo*... najdi v etymologickém slovníku.
- Ačkoliv je *trdlo* původně „nástroj na *tření*“ (viz *trdelník*), označujeme tímto výrazem většinou osobu, podobně jako *zlobidlo*, *strašidlo*.

substantivum je/není utvořeno od slovesa

- *kvítí* od *kvést*: **NE** *kvés-t* → *kvet-en-í* (*t* ve slově *kvít-í* není součástí sufixu, ale finála kořene)
- *úmrtí* od *umřít*: **NE** *umř-í-t* → *umř-e-n-í* (*t* ve slově *úmrt-í* není součástí sufixu, ale finála kmene, který vidíme např. v substantivu *s-mrt*)
- *koření* od *kořit*: Jde o to, zda máme na mysli význam sebeponižování/*po-koř-en-í*. Máme-li na mysli význam názvu ochucovadla, pak ten je odvozen od substantiva *kořen*.
- *příjmení* od *přijmout*: **NE**, nesouvisí významově. *pří-j-mou-t* → *při-j-e/mu-t-í*
- *rčení* od *říci*: **ANO** *říc-i* → *rč-en-í* (*vy-řk-nou-t* → *vy-rč-en-í*)
- *vypětí* od *vypnout*: **ANO** *vy-p-nou-t* → *vy-p-ě/nu-t-í*
- *houští* od *hustit*: **NE** *hust-i-t* → *hušt-ě-n-í* (*t* ve slově *houšt-í* není součástí sufixu, ale finála kořene adjektiva *hustý*, stejně tak ve slovese *hustit*).
- *smetí* od *smetat*: **NE** *s-met-a-t* → *s-met-á-n-í* (*t* ve slově *smet-í* není součástí sufixu, ale finála kořene *-met-*).
- *spřežení* od *spřáhnout*: **ANO** *s-přáh-nou-t* → *s-př[ae]ž-en-í*
- *sítí* od *sít*: **NE**, nesouvisí významově. *sí-t* → *s[ie]-t-í* (*t* ve slově *sít-í* není součástí sufixu, ale finála kořene).

Co mám umět?

- Poznat základové slovo a derivační prostředek utvořeného substantiva (desubstantiva, deadjektiva, deverbální substantiva deadvěbiální substantiva).
- Umět používat běžné termíny, jimiž se označují v českých mluvnicích slovotvorné třídy a typy substantiv a vhodně je exemplikovat.
- Umět popsat rozdíl mezi slovotvorným a lexikálním významem utvořeného substantiva.
- Umět definovat (na konkrétních a jednoznačných příkladech) distribuci variantních afixů.
- Umět argumentovat v případě, že utvořené substantivum může mít vícero fundačních/motivačních vztahů.

Na příště

- Na příští seminář je třeba vypracovat krátký úkol ve formě on-line testu.
- Na úkol máte 30 minut a jej je třeba vypracovat do příští středy 00.00 hod.
- Na začátku příští hodiny projdu řešení. Připravte si otázky na nejasnosti.
- Těm, kteří bez omluvy odevzdají úkol pozdě, bude úkol počítán jako nesplněný. Ti, kteří budou mít více než tři nesplněné (pozdě odevzdané) úkoly, nebudou připuštěni ke zkoušce (= opakování ročníku). Znamka ze zkoušky se bude skládat z dílčích známek za odevzdané domácí úkoly a ze známky ze závěrečného on-line testu.